

Ημερίδα ΥΠΑΑΤ : «Η Ελληνίδα Αγρότισσα»

Τρίτη 15 Οκτωβρίου 2018 - Μουσείο Ακρόπολης

Εισήγηση: «Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Επενδυτικά Προγράμματα»

Αναμφισβήτητος ο ρόλος της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον αγροτικό τομέα καθώς μεγάλα είναι τα οφέλη που προκύπτουν από αυτήν, τόσο για την γυναίκα που δραστηριοποιείται στον χώρο, όσο και για τον αγροτικό τομέα αυτόν καθ' αυτόν αλλά και την κοινωνική και οικονομική συνοχή των αγροτικών περιοχών συνολικότερα.

Η ενθάρρυνση βεβαίως της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον αγροτικό χώρο δεν αποτελεί μια εύκολη υπόθεση. Συναντά δυσκολίες και εμπόδια, τα οποία και πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη στον σχεδιασμό πολιτικών και κατ' επέκταση προγραμμάτων ενίσχυσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον πρωτογενή τομέα και τις αγροτικές περιοχές.

Ορισμένες **βασικές διαπιστώσεις** που προκύπτουν τόσο από την πολυετή εφαρμογή προγραμμάτων ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας όσο και από σχετικές έρευνες, ειδικά σε αγροτικές περιοχές, είναι:

1. Ότι οι επιχειρήσεις του πρωτογενή τομέα είναι κυρίως μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, με τις περισσότερες από αυτές να είναι οικογενειακές, γεγονός που έχει μεγάλη σημασία για την συνοχή του οικονομικού και κοινωνικού ιστού των αγροτικών περιοχών.
2. Ότι οι επιχειρήσεις του πρωτογενή τομέα καλούνται εκτός της οικονομικής κρίσης των προηγούμενων ετών να αντιμετωπίσουν και τα διαρθρωτικά προβλήματα των κλάδων της γεωργίας και της κτηνοτροφίας και τα οποία έχουν να κάνουν με την αποεπένδυση, τη χαμηλή παραγωγικότητα, τα διαρθρωτικά προβλήματα του γεωργικού κλήρου της χώρας, την ανάγκη ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, κλπ.
3. Ότι η επιχειρηματικότητα στο πρωτογενή τομέα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το επίπεδο ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών της χώρας, και κατά συνέπεια

επηρεάζεται άμεσα από τα προβλήματα που αυτές αντιμετωπίζουν, ιδιαίτερα οι νησιωτικές, οι ορεινές και οι μειονεκτικές, οι οποίες είναι ακόμη πιο ευάλωτες από τις υπόλοιπες στην εγκατάλειψη και γήρανση του πληθυσμού, στον κίνδυνο φτώχειας, στην έλλειψη προσβασιμότητας, κλπ.

4. Ότι στα χρόνια της κρίσης και παρά τη συρρίκνωσή του, ο πρωτογενής τομέας και οι επιχειρήσεις του παρουσιάζουν μια ανθεκτικότητα συγκριτικά με τους υπόλοιπους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό σχετίζεται και με τη διαπίστωση ότι έχει αναπτυχθεί εξαιτίας της κρίσης μια θετική δυναμική που δεν γνωρίζουμε πόσο θα κρατήσει, επιστροφής στην ύπαιθρο και ενασχόλησης με τον πρωτογενή τομέα άνεργων συμπολιτών μας από τα αστικά κέντρα, λόγω και των ισχυρών δεσμών που υφίστανται μεταξύ αστών και αγροτικών περιοχών στην ελληνική πραγματικότητα, δυναμική που μπορεί να αξιοποιηθεί προς όφελος της επιχειρηματικότητας τόσο του πρωτογενή τομέα όσο και των λοιπών τομέων της οικονομίας στις αγροτικές περιοχές.
5. Ότι οι γυναίκες αποτελούν μικρότερο ποσοστό εργαζομένων έναντι των ανδρών, καταγράφοντας σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και μάλιστα σε ηλικίες 15 έως 24, όπου βέβαια παρατηρούνται πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας στους νέους και των δύο φύλων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι πολλές αγροτικές περιοχές, ειδικά ορεινές και απομακρυσμένες, παρουσιάζουν οξυμένο δημογραφικό πρόβλημα και γήρανση του πληθυσμού καταδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στις ειδικές αυτές κατηγορίες πληθυσμού, δηλαδή άνεργους, νέους και γυναίκες.
6. Ότι η συγκράτηση του γυναικείου πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές αποτελεί το κλειδί και για τη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού και η ισότητα ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων συνδέεται άμεσα με τη συγκράτηση του πληθυσμού στον αγροτικό χώρο, τη δημογραφική ενδυνάμωση της υπαίθρου και την καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών συντελεστών.
7. Ότι η άρση των ανισοτήτων αποτελεί, ως διαδικασία, αναγκαία συνθήκη της πολυλειτουργικότητας του αγροτικού χώρου και της αγροτικής ανάπτυξης. Η άρση των ανισοτήτων μπορεί να οδηγήσει άμεσα στην δημογραφική ευρωστία

και την βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριοποίησης των ανδρών και των γυναικών στον αγροτικό χώρο.

8. Ότι, ιδιαίτερα τα χρόνια της κρίσης, σημαντική αύξηση σημείωσε και το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 15-24 ετών που όχι μόνο δεν εργάζονται, αλλά δεν συμμετέχουν και σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Η συγκεκριμένη διαπίστωση καταδεικνύει την ανάγκη αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων για τους νεοεισερχόμενους σε κλάδους όπως ο αγροτικός που είναι ιδιαίτερα απαιτητικός.
9. Ότι οι γυναίκες στον πρωτογενή τομέα, ενώ στην πραγματικότητα έχουν σημαντική συμβολή ως μέλη του αγροτικού νοικοκυριού και ως εργατικό δυναμικό στη γεωργική εκμετάλλευση, πολλές φορές η εργασία τους και η ενασχόλησή τους δεν αποτυπώνεται, και επίσης δεν συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων που παίρνονται συνήθως από τον σύζυγο ή τον πατέρα, αν και πολλές φορές εμφανίζονται ως παρένθετα πρόσωπα, δηλαδή δηλώνονται ως κάτοχοι για διάφορους λόγους οικογενειακής στρατηγικής, όπως είναι οι φορολογικές ελαφρύνσεις, η πρόσβαση σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και επιδοτήσεις.
10. Ότι η έλλειψη βασικών δημοσίων - κοινωνικών κυρίως υποδομών περιορίζει την γυναικεία επιχειρηματικότητα καθώς δεν επιτρέπει στις γυναίκες των αγροτικών περιοχών να εξυπηρετηθούν στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις και να αφιερώσουν χρόνο στις επαγγελματικές τους.

Διαπιστώνουμε λοιπόν μια σειρά από λόγους που επιβάλλουν την στήριξη της επιχειρηματικότητας και δη της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον πρωτογενή τομέα και τις αγροτικές περιοχές, λόγω βεβαίως και της σημαντικότητας της συμβολής του τομέα στην οικονομική δραστηριότητα των περιοχών αυτών αλλά και στη σημασία του για την συνοχή και την ανάπτυξή τους.

Για τους λόγους αυτούς ακριβώς, η γυναικεία και η νεανική επιχειρηματικότητα είναι τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και των

προτεραιοτήτων του στρατηγικού σχεδιασμού εθνικών και κοινοτικών πολιτικών στήριξης στις αγροτικές περιοχές καθώς αναγνωρίζεται πλέον ο ρόλος τους στη σταθερότητα και την ανθεκτικότητα των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών, όπως και το γεγονός ότι αποτελούν το ιδανικό μέσο πρόσβασης των γυναικών και των νέων αντίστοιχα στην αγορά εργασίας αλλά και ενσωμάτωσής τους στη διαδικασία της ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου.

Οι πολιτικές αυτές στήριξης της επιχειρηματικότητας, κυρίως μέσα από το **Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης** για την περίοδο 2014-2020, το οποίο υλοποιούμε, εδράζουν σε μια ολιστική προσέγγιση της ανάπτυξης του αγροτικού χώρου καθώς περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα από μέτρα και δράσεις τόσο για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας αμιγώς στον πρωτογενή τομέα, όσο και συνολικά στους διαφορετικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας των αγροτικών περιοχών. Πρόκειται για μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην τόνωση της απασχόλησης, την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, τον συνεργατισμό και τη συλλογικότητα, μέτρα και δράσεις που παρέχουν επενδυτικά κίνητρα, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούν νέα χρηματοδοτικά εργαλεία, καθώς και νέες δομές, μηχανισμούς και πρότυπα ανάπτυξης, όπως η πολυλειτουργικότητα, η πράσινη οικονομία, η κοινωνική επιχειρηματικότητα, η συμβουλευτική υποστήριξη, η συνεργασία για την προώθηση της καινοτομίας, τη μεταφορά γνώσης και ενημέρωση, αλλά και οι δημόσιες επενδύσεις ως μέσο υποστήριξης της κοινωνικής και οικονομικής ένταξης ειδικών κατηγοριών πληθυσμού.

Ας δούμε όμως ένα προς ένα τα μέτρα και τις δράσεις αυτές του ΠΑΑ:

1. Η ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στον πρωτογενή τομέα υλοποιείται στο ΠΑΑ μέσα αφενός από το μέτρο εκκίνησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, δηλ. το μέτρο των νέων γεωργών, και αφετέρου από τα επενδυτικά μέτρα για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, δηλ. τα σχέδια βελτίωσης, και για την μεταποίηση γεωργικών προϊόντων.

Το μέτρο των **νέων γεωργών** μέσα από τις ευκαιρίες που παρέχει για απασχόληση στον πρωτογενή τομέα συμβάλλει ουσιαστικά στην ηλικιακή αναδιάρθρωση του παραγωγικού του δυναμικού, στην αντιμετώπιση της ανεργίας, στην στήριξη ειδικών κατηγοριών του πληθυσμού όπως άνεργοι,

γυναίκες και νέοι, ενώ ταυτόχρονα συνεισφέρει στην κατεύθυνση άμβλυνσης του διαρθρωτικού προβλήματος της δημογραφικής σύνθεσης των αγροτικών περιοχών καθώς και της γήρανση του πληθυσμού τους, καθώς ο πρωτογενής τομέας αποτελεί τη βασική οικονομική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές.

Το μέτρο προβλέπει τη δυνατότητα ενίσχυσης των νέων κάτω των 40 ετών, οι οποίοι αποφασίζουν να εγκατασταθούν ως νέοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι στην ύπαιθρο. Μέσω του ΠΑΑ διατέθηκαν στις 2 πρόσφατες προκηρύξεις του μέτρου των νέων γεωργών πάνω από 300 εκ. € και εγκρίθηκαν περίπου 16.000 νέοι γεωργοί, εκ των οποίων το 30% περίπου είναι γυναίκες. Ειδικότερα, το πρόγραμμα προβλέπει την ενίσχυση της πρώτης εγκατάστασης νεοεισερχόμενων στον πρωτογενή τομέα με ένα πριμ της τάξης από 17.000 έως 22.000€ ανάλογα με την παραγωγική κατεύθυνση της εκμετάλλευσης και την περιοχή δραστηριοποίησης, με στόχο την υλοποίηση ενός τετραετούς επιχειρηματικού σχεδίου. Η πρώτη δόση ύψους 70% του συνολικού ποσού καταβάλλεται με την έγκριση του νέου/νέας γεωργού για την κάλυψη των πρώτων αναγκών της εκμετάλλευσης και η δεύτερη με την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού του/της σχεδίου.

Επενδυτικές ευκαιρίες για γυναίκες στον πρωτογενή τομέα παρέχονται μέσα από το μέτρο των **Σχεδίων Βελτίωσης** του ΠΑΑ, το οποίο παρέχει υψηλά ποσοστά επιχορήγησης που φτάνουν το 85%, για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων εκσυγχρονισμού γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Στην πρόσφατη πρόσκληση του μέτρου ύψους 316 εκ. € εκδηλώθηκε αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον που υπερκάλυψε τρεις φορές το διατιθέμενο ποσό δημόσιας δαπάνης. Οι επενδύσεις μπορεί να φτάνουν τα 500 χιλ. € και η συμμετοχή αφορά σε αρχηγούς γεωργικών εκμεταλλεύσεων κατά κύριο επάγγελμα γεωργούς. Από τα ιστορικά στοιχεία υλοποίησης του μέτρου προκύπτει ότι σε ένα ποσοστό περίπου 25% συμμετέχουν στο μέτρο αυτό γυναίκες με την ιδιότητα του επαγγελματία γεωργού και αρχηγού γεωργικής εκμετάλλευσης. Το μέτρο παρέχει και τη δυνατότητα ενίσχυσης επενδύσεων από συλλογικά σχήματα με αυξημένα ποσοστά ενίσχυσης κατά 10% σε σχέση με τους μεμονωμένους γεωργούς.

Αντίστοιχες επενδυτικές ευκαιρίες για φυσικά, νομικά πρόσωπα και συλλογικά σχήματα παρέχονται και στο μέτρο του ΠΑΑ που αφορά στην ενίσχυση επενδύσεων **μεταποίησης γεωργικών προϊόντων**, όπου τόσο μεμονωμένες γυναίκες επιχειρηματίες όσο και αγροτικοί γυναικείοι συνεταιρισμοί μπορούν να συμμετάσχουν. Το μέτρο της μεταποίησης για επενδύσεις πάνω από 600 χιλ. € υλοποιείται κεντρικά και στην πρόσφατη προκήρυξή του ύψους 150 εκ. € υπήρξε μεγάλο επενδυτικό ενδιαφέρον που υπερκάλυψε τέσσερις φορές το διατιθέμενο ποσό δημόσιας δαπάνης. Για επενδύσεις στη μεταποίηση κάτω των 600 χιλ. € οι πόροι και οι αρμοδιότητες προκήρυξης έχουν εκχωρηθεί στις Περιφέρειες και οι προκηρύξεις θα γίνουν στο αμέσως επόμενο διάστημα κυρίως μέσω των τοπικών προγραμμάτων LEADER από τις Αναπτυξιακές Εταιρίες ΟΤΑ κάθε Περιφέρειας. Η ενίσχυση κάθε επενδυτικού σχεδίου φτάνει έως το 60% και οι επιλέξιμες επενδύσεις, πέραν από τους παραδοσιακούς κλάδους γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, έχουν διευρυνθεί περαιτέρω σε κλάδους όπως της ζυθοποιίας, αλευροποιίας, αιθέριων ελαίων, κοσμετολογίας και διατροφής, επεξεργασίας καπνού, παραγωγής προϊόντων θρέψης φυτών, παραγωγής αποσταγμάτων από οπωροκηπευτικά ή αμπελοοινικής προέλευσης, κλπ., δημιουργώντας νέες προοπτικές ανάπτυξης καθώς και ευκαιρίες απασχόλησης.

Ειδική αναφορά νομίζω πρέπει να κάνουμε στις ευκαιρίες που προσφέρει ο **συνεργατισμός** στο τομέα της μεταποίησης γεωργικών προϊόντων για επενδύσεις από συλλογικά σχήματα. Ο συνεργατισμός αποτελεί βασικό μηχανισμό επαγγελματικής διεξόδου για τις γυναίκες των αγροτικών περιοχών και ειδικά των ορεινών, νησιωτικών και μειονεκτικών, καθώς παρέχει τις οικονομικο-κοινωνικές προϋποθέσεις ομαλής πρόσβασης και ενσωμάτωσής τους στην τοπική επιχειρηματικότητα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τομείς και οι εναλλακτικές δραστηριότητες που επιλέγουν να δραστηριοποιηθούν οι γυναίκες των περιοχών αυτών μέσω των αγροτικών γυναικείων συνεταιρισμών που συστήνουν, τομείς και δραστηριότητες που περιλαμβάνουν την μικρή μεταποίηση, την βιοτεχνία, την οικοτεχνία και τον αγροτουρισμό.

Στη κατεύθυνση προώθησης του συνεργατισμού στον πρωτογενή τομέα, το ΠΑΑ προβλέπει ειδικό μέτρο για την ενθάρρυνση της σύστασης και λειτουργίας συλλογικών σχημάτων, όπως ομάδων και οργανώσεων παραγωγών, προσφέροντας για μια πενταετία οικονομική ενίσχυση ως ποσοστό επί του τζίρου τους για την κάλυψη των λειτουργικών τους δαπανών.

2. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας όμως εκτός από κίνητρα επενδύσεων, προϋποθέτει και **επένδυση στη γνώση, στην εκπαίδευση, την συνεργασία, την δικτύωση και την καινοτομία.**

Στο ΠΑΑ 2014-2020 προωθούνται δράσεις μεταφοράς γνώσης και ενημέρωσης με στόχο την επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στους τομείς της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των τροφίμων σε αντικείμενα που σχετίζονται με την εφαρμογή νέων τεχνικών διαχείρισης πόρων (νερό, ενέργεια) και λιπασμάτων, την εγκατάσταση νέων ποικιλιών και καλλιεργειών, την υιοθέτηση νέων καλλιεργητικών πρακτικών, την αναδιάρθρωση και χρηματοοικονομική διαχείριση γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την ολοκληρωμένη διαχείριση, την ενσωμάτωση ΑΠΕ καθώς και νέων τεχνολογιών παραγωγής και εμπορίας, όπως η γεωργία ακριβείας, η βιοοικονομία, οι Τεχνολογίες Πληροφόρησης και Ενημέρωσης, η ψηφιακή επιχειρηματικότητα, το ηλεκτρονικό εμπόριο, η ψηφιακή διαχείριση πόρων, κλπ.

Ενδεικτικά αναφέρω ότι για τους νέους και νέες που εντάσσονται στο μέτρο των νέων γεωργών προβλέπεται υποχρεωτική αρχική επαγγελματική κατάρτιση 150 ωρών στον παραγωγικό κλάδο που έχουν επιλέξει, ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες πρακτικές γνώσεις και δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν στην άσκηση της δραστηριότητάς τους. Στην τρέχουσα περίοδο έχουν καταρτιστεί μέχρι σήμερα πάνω από 12.000 νέοι γεωργοί, με πόρους του ΠΑΑ που ανέρχονται σε 10 εκ. €.

Στο ΠΑΑ επίσης, προβλέπεται η δημιουργία υποδομών παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών από γεωπόνους και κτηνιάτρους προκειμένου να εξασφαλιστεί η απαραίτητη τεχνική και επιστημονική στήριξη των παραγωγών και κυρίως των νέων γεωργών και να ενισχυθεί κατ' επέκταση η

ανταγωνιστικότητα του πρωτογενή τομέα. Στη κατεύθυνση της συμβουλευτικής υποστήριξης των παραγωγών συμβάλλουν και οι ειδικές δράσεις του ΠΑΑ που ενθαρρύνουν τη συνεργασία και δικτύωση μεταξύ παραγωγών, ερευνητικών κέντρων, επιχειρήσεων και βιομηχανιών, μη κυβερνητικών οργανώσεων, κλπ, για την προώθηση της καινοτομίας και τη σύνδεση της έρευνας με την γεωργική πρακτική και τις επενδύσεις του πρωτογενή τομέα.

3. Νέες προοπτικές για την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας δημιουργεί και η **πολυλειτουργικότητα** του αγροτικού χώρου, ως αναπτυξιακό οικονομικοκοινωνικό μοντέλο. Η πολυαπασχόληση και η διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας αποτελούν βασικές προτεραιότητες της πολιτικής της Ε.Ε. για την αγροτική ανάπτυξη και την απασχόληση στις αγροτικές περιοχές, ενώ ολοκληρωμένες πρωτοβουλίες, όπως αυτή του **LEADER**, έχουν ως βασικό στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας, την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τη βελτίωση του εισοδήματος των αγροτικών νοικοκυριών και τη συνολικότερη βελτίωση μέσω ιδιωτικών και δημοσίων επενδύσεων του επιπέδου διαβίωσης στις αγροτικές περιοχές, ώστε να αυξηθεί η ελκυστικότητα της υπαίθρου και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις παραμονής των νέων και των γυναικών στο τόπο τους.

Σημαντικές επίσης ευκαιρίες ανάπτυξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας προσφέρει και η λεγόμενη **πράσινη οικονομία**, μέσα από την συνεχώς αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των καταναλωτών προϊόντων και υπηρεσιών για ποιότητα, ταυτότητα, ασφάλεια και σεβασμό στο περιβάλλον. Η αειφορία και η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελούν έννοιες που βρίσκονται στο πυρήνα της λογικής παρέμβασης πολιτικών και προγραμμάτων της Ε.Ε. για την αγροτική ανάπτυξη σε συνδυασμό βεβαίως με την προώθηση της καινοτομίας, της έρευνας και των νέων τεχνολογιών, που η αξιοποίησή τους καθιστά τις γυναίκες αγρότισσες ικανές να μπορούν ακόμη πιο αποτελεσματικά να ενσωματώνονται και να συνεισφέρουν επαγγελματικά στον ιδιαίτερα απαιτητικό πρωτογενή τομέα, ταυτόχρονα με τις υποχρεώσεις τους ως μέλη του αγροτικού νοικοκυριού. Για παράδειγμα, η γεωργία ακριβείας ή και οι διευρυμένες δυνατότητες πρόσβασης και αξιοποίησης των διαδικτυακών υπηρεσιών εκτιμάται ότι θα

προσφέρουν σημαντικές νέες ευκαιρίες απασχόλησης, ευέλικτες και περισσότερο προσαρμοσμένες στις ανάγκες των γυναικών της υπαίθρου.

Ανάλογες ευκαιρίες απασχόλησης προσφέρουν η αξιοποίηση περιοχών χαρακτηρισμένων ως ιδιαίτερης φυσικής αξίας, των περιοχών Natura, καθώς και λοιπών περιοχών της υπαίθρου που μπορούν να λειτουργήσουν ως πόλοι πράσινης ανάπτυξης, η παραγωγή και πώληση πιστοποιημένων ποιοτικών προϊόντων των προστατευμένων αυτών περιοχών, η παραγωγή και πώληση προϊόντων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, αλλά και η ανάπτυξη της οικοξενάγησης και του οικοτουρισμού.

Το ΠΑΑ προσφέρει ενισχύσεις για την παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων με φιλοπεριβαλλοντικές καλλιεργητικές πρακτικές, καθώς και ενισχύσεις για την πιστοποίηση της ποιότητας, την προβολή και την προώθηση των πιστοποιημένων ποιοτικών γεωργικών προϊόντων. Ταυτόχρονα τα τοπικά προγράμματα LEADER προσφέρουν επενδυτικές δυνατότητες σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός, κλπ., συμβάλλοντας αποφασιστικά στην ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας, της παράδοσης και των ποιοτικών γεωργικών προϊόντων των αγροτικών περιοχών, καθώς και στην σύνδεση τουρισμού και πολιτισμού με τον πρωτογενή τομέα και το περιβάλλον. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε τέτοιου είδους επιχειρηματικές δραστηριότητες, η συμμετοχή των γυναικών, είτε μεμονωμένα είτε μέσα από συνεργατικά σχήματα – γυναικείους συνεταιρισμούς, είναι ιδιαίτερα αυξημένη και φτάνει στα αντίστοιχα προγράμματα και το 60%. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι η γυναικεία επιχειρηματικότητα στις αγροτικές περιοχές διαθέτει δυναμική που μπορεί να αναδειχθεί όταν βρει τις κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις.

4. Στο ΠΑΑ όμως προβλέπονται και μια σειρά από μέτρα χρηματοδότησης **δημοσίων επενδύσεων** που συμβάλλουν στην στήριξη της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές περιοχές. Ενδεικτικά αναφέρω το πρόγραμμα για την ενίσχυση ευρυζωνικών υποδομών σε αγροτικές περιοχές, στις οποίες δεν υπάρχει πρόσβαση σε υπηρεσίες διαδικτύου, συνεισφέροντας στην άρση του απομονωτισμού των περιοχών αυτών, καθώς και στην πρόσβαση των κατοίκων

τους σε γνώση, πληροφορίες και υπηρεσίες με το μικρότερο δυνατό κόστος. Η αναβάθμιση των ευρυζωνικών υποδομών είναι προϋπόθεση για την ανάπτυξη εφαρμογών όπως e-health, e-learning, e-inclusion, την εξυπηρέτηση του πολίτη και των επιχειρήσεων στις συναλλαγές τους με το κράτος αλλά και την επέκταση του ηλεκτρονικού εμπορίου που μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα μέσο ενθάρρυνσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας.

Επίσης στην ίδια κατεύθυνση στοχεύουν και οι παρεμβάσεις δημοσίου χαρακτήρα που υλοποιούνται μέσω κυρίως του LEADER και αφορούν στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και αγαθών και την δημιουργία υποδομών, που ενθαρρύνουν δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης και ενημέρωσης και διευκολύνουν την πρόσβαση των γυναικών στην επιχειρηματικότητα και την απασχόληση, κοινωνικές υπηρεσίες και υποδομές για την δημιουργική απασχόληση και φροντίδα ηλικιωμένων – παιδιών – ατόμων με ειδικές ανάγκες, την ιατροφαρμακευτική φροντίδα και περίθαλψη, την συμβουλευτική υποστήριξη σε γυναίκες και άνεργους, περιβαλλοντικές δραστηριότητες και ευαισθητοποίηση, εξυπηρέτηση πολιτών, πρόσβαση σε ΤΠΕ.

Μέσω του ΠΑΑ 2014-2020 έχουν εγκριθεί και χρηματοδοτούνται με 400 εκ. €, 50 τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα LEADER που καλύπτουν χωρικά το σύνολο των αγροτικών περιοχών της χώρας μας και υλοποιούνται από τις Αναπτυξιακές Εταιρίες ΟΤΑ κάθε Περιφέρειας ή Ομάδες Τοπικής Δράσης όπως λέγονται.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι πολιτικές στήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας στις αγροτικές περιοχές δεν είναι μονοσήμαντες ή αποσπασματικές, αλλά συνιστούν μια **ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική** που έχει να κάνει όχι μόνο με τον πρωτογενή τομέα αλλά με την συνολικότερη οικονομική και κοινωνική δομή και οργάνωση της υπαίθρου. Την ολοκληρωμένη αυτή στρατηγική προσέγγιση υπηρετούμε μέσα από την υλοποίηση των μέτρων και δράσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης που πιστεύουμε ότι θα συμβάλλουν ουσιαστικά στην μείωση των ανισοτήτων και την άμβλυση των προβλημάτων που η γυναικεία επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζει στις αγροτικές μας περιοχές.